
COMMENTAAR EN DISCUSSIE

Commentaar op 'Tepoztlán en Staphorst' van R. J. de Jongh

D. A. Papousek

In de Sociologische Gids 1980, nr 6, vestigt R. J. de Jongh de aandacht op 'herstudies'. Hij doet dit door een dubbele vergelijking, een vergelijking op twee niveaus, toe te passen. Ten eerste vergelijkt hij het heronderzoek door Oscar Lewis met het eerder door Redfield gedane onderzoek in Tepoztlán; daarnaast vergelijkt hij drie studies over Staphorst (van respectievelijk Groenman, de Sablonière en Nooy-Palm) onderling. Vervolgens vergelijkt hij de resultaten van het heronderzoek in Tepoztlán met die van de Staphorst-heronderzoeken.

De Jongh ziet een analyse van heronderzoekingen als een middel tot het beoordelen van de kwaliteit van het onderzoek; als maatstaf voor de kwaliteit kiest hij, in navolging van Glaser & Strauss, de geloofwaardigheid van het onderzoek (zie pag. 526 en 542). Ik ben het met De Jongh eens dat een analyse zoals door hem voorgestaan van nut kan zijn 'voor een evaluatie van de validiteit van de resultaten van andere studies' (: 544). En ik wil eraan toevoegen dat een dergelijke analyse ook van groot belang is voor de resultaten van nog niet verrichte studies; daarmee bedoel ik dat wij van de fouten van anderen kunnen leren en dat juist analyses zoals door De Jongh verricht een belangrijk hulpmiddel kunnen zijn bij het opsporen van methodologische fouten.

Met De Jongh's uitgangspunten ben ik het eens. Zijn analyse bevat echter mijns inziens een aantal onduidelijkheden en omissies. Het is vooral jammer dat De Jongh de door hem gebruikte sleutelbegrippen niet even op een rijtje gezet heeft, teneinde deze toch moeilijke materie minder weerbarstig te maken. Ik doel hier op de concepten *kwaliteit*, *geloofwaardigheid* (à la Glaser & Strauss, resp. à la Peltó), *betrouwbaarheid*, *validiteit* en daarbij misschien ook nog *overtuigingskracht*. Het artikel maakte mede hierdoor, vooral bij nadere beschouwing, helaas een wat rommelige en onduidelijke indruk.¹

Ook geeft De Jongh niet voldoende duidelijkheid over zijn doelstellingen. Als ik hem goed begrijp ziet hij geloofwaardigheid als maatstaf voor kwaliteit, maar wil hij toch ook de betrouwbaarheid en vooral de validiteit van het onderzoek als criteria voor kwaliteit laten gelden (: 542-543). Dit ondanks het feit dat hij, al eerder (: 526) en in het spoor van Glaser & Strauss, aangeeft hoe weinig kwantitatieve verificatie-criteria met betrekking tot betrouwbaarheid en validiteit ons 'als richtsnoer voor de geloofwaardigheid van onderzoeksgegevens' kunnen dienen.

De Jongh's wijze van redeneren is soms scherpzinnig, op andere momenten zwak. Het begint al met de eerste zin: 'Als maatstaf voor de kwaliteit van maatschappelijk onderzoek wordt dikwijls de herhaalbaarheid van de metingen genomen'. Dit is iets anders dan... 'de resultaten moeten reproduceerbaar zijn willen zij geloofwaardig zijn'... (:520). (Tussen haakjes, in deze tweede zin wordt geloofwaardigheid niet met kwaliteit maar met herhaalbaarheid (repliceerbaarheid) in verband gebracht. Dit impliceert dat een onderzoek met herhaalbare metingen kwaliteit zou bezitten. Ik denk echter dat herhaalbaarheid

in de sociale wetenschappen lang niet altijd een noodzakelijke of een voldoende voorwaarde voor goed onderzoek is). Terug naar die eerste zin. Als de 'herhaalbaarheid van de metingen' inderdaad als maatstaf voor kwaliteit wordt genomen is bijvoorbeeld het meten van de frekwentie van kerkbezoek in Staphorst een onderzoek van goede kwaliteit.

Ikzelf zou niet, althans niet op voorhand, geneigd of genegen zijn mij dan erg positief over de kwaliteit van zulk een onderzoek uit te laten. Nu is het zo dat ook De Jongh zelf de herhaalbaarheid niet van doorslaggevend betekenis lijkt te achten; het is, schrijft hij 'juist niet verbazingwekkend als blijkt dat herstudies van verschillende onderzoekers niet met elkaar overeenstemmen' (: 543). Hij gaat zelfs, terecht, verder en concludeert dat ook indien heronderzoek wel met een vroeger onderzoek overeenstemt, zulks niet hoeft te betekenen dat de kwaliteit (afgemeten aan de geloofwaardigheid zoals bedoeld door Glaser & Strauss) daardoor vaststaat: 'Ik heb immers trachten aan te tonen dat de drie Staphorst-studies op bepaalde punten al even ongeloofwaardig zijn. Déze overeenkomsten stemmen dus allerminst tot tevredenheid!' (: 542).

De eerste zin van De Jongh's artikel geeft een bewering, die daarna door de schrijver wordt aangevochten. De bewering is zelf al onjuist of onvolledig.

Een soortgelijke werkwijze past De Jongh toe in de laatste zin van dezelfde pagina. Daar zegt hij 'De studies van Robert Redfield en Oscar Lewis over het Mexicaanse dorp Tepoztlán gelden vaak als schoolvoorbeeld van onbetrouwbaar onderzoek' (: 520). In het vervolg van het artikel blijkt de Lewis-helft van deze bewering echter op geen enkele manier gestaafd te worden (zie vooral: 524-525); alle door De Jongh aangehaalde auteurs hebben een duidelijk pro-Lewis standpunt. En ondanks enkele theoretische bedenkingen die De Jongh koestert (: 525) is hij het met hen eens. Ook hier dus weer een (gedeeltelijk) onjuiste bewering, die vervolgens door De Jongh wordt verworpen.

Dan een volgend punt uit De Jongh's artikel waar ik een vraagteken bij zet. Hij oppert de mogelijkheid dat de in Staphorst gehanteerde onderzoeksmethoden 'zó adequaat waren dat deze wel tot éénsluitende onderzoeksresultaten moesten leiden' (: 538). De Jongh schrapt deze mogelijkheid van de lijst van mogelijke verklaringen, zoals hij zegt. Hij doet dat op grond van het feit dat zij gebruik maakten van: 'vraaggesprekken met inwoners' (Groenman, De Sablonière) respectievelijk 'participerende observatie in combinatie met interviews met sleutelinformanten' (Nooy-Palm); 'literatuur' (Groenman, De Sablonière) respectievelijk 'analyse van geschreven literatuur' (Nooy-Palm); 'persoonlijke indrukken' (Groenman, De Sablonière, Nooy-Palm).

De Jongh verwerpt hier de logisch mogelijke conclusie dat de combinatie van literatuurstudie, waarneming in het veld (dus participerende observatie en persoonlijke indrukken) en het voeren van vraaggesprekken tot adequate resultaten leidt; hij doet dit evenwel zonder kracht van argumenten. Ik moet zeggen dat ik de overeenkomsten in gevolgde werkwijzen, anders dan De Jongh, frappant vind. Het enige argument dat De Jongh naar voren brengt is het verwijt dat geen exacte data zijn gehanteerd (door Nooy-Palm; dit verwijt treft impliciet kennelijk ook de anderen).

Zeer nieuwsgierig heeft De Jongh mij gemaakt met zijn uitspraak dat de Staphorst-onderzoekers 'anders dan bijvoorbeeld Redfield, niet in de verleiding (waren) hun onderzoeksmateriaal zó te vergaren en te presenteren dat dit als illustratie van een door henzelf ontwikkelde theorie kon worden beschouwd' (: 540). Op welke theorie van Redfield wordt hier gedoeld?

En daaraan vast knoop ik het voorlaatste punt van mijn commentaar. Verwerpt de Jongh nu eigenlijk bij voorbaat elk 'sociaal-wetenschappelijk onderzoek, vooral indien uitgevoerd met behulp van de participerende observatie', omdat het 'niet voldoende herhaalbaar en daarmee voldoende betrouwbaar is' (: 542)? Het is mij uit het artikel niet duidelijk

geworden of het antwoord bevestigend of ontkennend luidt.

Tenslotte nog een enkel woord over de studies van Tepoztlán. Het vergelijken van de studies (tot de onduidelijkheden in De Jongh's artikel hoort ook dat hij spreekt van het vergelijken van herstudies als hij bedoelt: het vergelijken van een oorspronkelijke studie met een herstudie) van Redfield en Lewis valt zoals gezegd ook bij De Jongh in het voordeel van Lewis uit. Volgens De Jongh 'zou er niets verontrustends aan de hand zijn, indien het aannemelijk was te maken dat de verschillen in de onderzoeksresultaten van Redfield en Lewis correspondeerden met sociale en culturele veranderingen die tussen 1926/7 en 1943/4 daadwerkelijk in dit dorp hadden plaatsgevonden' (: 521).

Terecht schrijft hij dat zowel Redfield en Lewis als anderen van mening waren en zijn, dat niet van ingrijpende veranderingen kan worden gesproken. Maar er zijn een paar auteurs die een andere mening toegedaan zijn en die ik graag nog eens naar voren haal.² Eric Wolf (1960) heeft erop gewezen dat Tepoztlán tot de ontmoetingsplaatsen behoorde van de moderne en de traditioneel-indiaanse sectoren van de Mexicaanse samenleving. In tijden van nationale economische groei worden dergelijke plaatsen bij de nationale ontwikkeling betrokken (dit was het geval in de tijd dat Lewis er onderzoek deed), in tijden dat het slecht gaat met het land (Redfield's onderzoeksjaren) worden ze met rust gelaten. En Peter Coy (1971) concludeerde in een voortreffelijk artikel dat de post-revolutionaire geboortengolf tot een grote bevolkingsdruk leidde, waardoor de sociaal-economische omstandigheden tijdens Lewis volkomen anders waren dan tijdens Redfield. Het gevolg daarvan was dat de dorpelingen in 1943 wantrouwend en in een concurrentieverhouding tot elkaar stonden, anders dan in 1926. Mèt Wolf en Coy ben ik dan ook van mening dat zowel Redfield als Lewis het gelijk aan hun kant hadden – ook al was Redfield zelf een andere mening toegedaan.

Daarom ben ik ook niet zonder meer overtuigd dat De Jongh gelijk heeft als hij stelt dat eventuele tegenstellingen in de drie Staphorststudies niet uit sociaal-economische of culturele veranderingen tussen 1943 (Groenman) en 1966 (De Sablonière) verklaard zouden kunnen worden (: 533). Ook al is Staphorst een gesloten gemeenschap geweest en gebleven, dan nog kunnen nationale veranderingen in zo'n gemeenschap doorwerken – ook al valt dat ons niet direkt op. En dat er op sociaal-economisch gebied in Nederland wel het een en ander veranderde tussen 1943 en 1966, tussen tijd van oorlog met armoede en een tijd van ongekende economische groei, is welbekend.

Ik ben dan ook geneigd De Jongh's mening (: 539) te onderschrijven dat de eenstemmigheid van de Staphorst-auteurs wijst op een thematische belangstelling voor bepaalde 'exotische' instituties, die Staphorst tot zo'n 'typische' gemeenschap maken. Ik vraag mij echter af of het constateren van een dergelijke beperking zonder meer een verwijt aan de onderzoekers moet inhouden. De door hen gevolgde methoden zijn in ieder geval niet te verwerpen, al zijn ze voor verbetering vatbaar.

Noten

1. Ik signaleer dit niet om mijn kritiek daarop te richten, maar om aan te geven waardoor ik nu en dan het consistente spoor bijster raakte. Op dit punt past een woord van dank aan de Redactie, die mij bij monde van H. van Goor voor een val in een door mijzelf gegraven kuil behoedde.

2. Zie Papousek: 193-195, alsmede voetnoot 4 op pag. 223. In die noot zijn helaas een paar woorden weggefallen; het eerste citaat van Elias moet eindigen met 'which is of course as true of a dogmatic belief in the better life of the past' etcetera.

Literatuur

- Coy, Peter, A watershed in Mexican rural history: some thoughts on the reconciliation of conflicting interpretations. *Journal of Latin American Studies*, 3, 1971: 39-57.
- Jongh, R. J. de, Tepoztlan en Staphorst. Een vergelijking van herstudies. *Sociologische Gids* 1980/6: 520-547.
- Papousek, Dick, A., *OP EIGEN HOUTJE ... Aanpassingsprocessen onder de peasant-potters van enkele dorpen in het Mazahuagebied in Midden-Mexico*. CEDLA incidentele publicaties nr. 10, Amsterdam 1978.
- Pelto, Pertti J., *Anthropological Research. The structure of inquiry*. Harper and Row Publ., New York, Evanston and London, 1970.
- Wolf, Eric, The indian in Mexican society. *Alpha Kappa Deltan*, Vol. 30 (1). 1960 (1957): 3-6.

M. van Schendelen
(redactie)
**Kernthema's van de
politicologie**

Levendig beeld van de wereld
der politiek in een geheel her-
ziene editie van deze inleiding
tot de wetenschap der poli-
tiek. *f* 39,75

boom
in de boekhandel